

Väikesaarte turismiarenduse vajadused ja võimalused

MTÜ Eesti Saarte Kogu projekt “Kestlik loodus- ja kultuuripärandi kasutamine väikesaarte majanduses/turismis”
Triin Vokk

Ülesanne: täpsustada TTÜ KK-i poolt läbiviidud turismiuuringu alusel väikesaarte vajadused ning probleemid puhke- ja turismimajanduses ning koostada ülevaatlik kokkuvõte „Väikesaarte turismiarenduse vajadused ja võimalused“ ja viia läbi asjakohane töötuba.

Aastas külastab Eesti 12 püsiasiustusega väikesaart ligi 100 000 inimest, kellest ca kolmandik on välismaalased (vt uuring Püsiasiustusega väikesaared 2014, TTÜ KK http://saared.ee/?page_id=754).

Eesti turismi regionaalsete arenguplaanide prioriteetidid, millele senisest suuremat rõhku pööratakse, aastateks 2014-2020 on EAS poolt välja toodud alljärgnevalt:

- Teenuste kvaliteet
- Regionaalne koostöö
- Kvaliteetne tööjõud,
- Tootearendus ja turundus uutele segmentidele
- Madalhooaja nõudluse suurendamine

Kõik nimetatud aspektid on olulised ka väikesaarte turismi- ja puhkemajanduses, mis on veel eriti sõltuv hooajast ja ilmastikuoludest ning arendatav väheste inimestega (ca 1000 väikesaarte püsielanikku).

Nimetatud uuringu käigus kaardistati olulisemad vajakajäämised väikesaarte turismimajanduses. Muuhulgas küsitleti saarte püsielanikke vajaduste kohta turismimajanduse arendamiseks. Vastajaid oli kokku 23 üheksalt väikesaarelt: Vormsilt 9, Kihnust 4, Ruhnust 3, Manijalt 2, Aegnalt, Osmussaarelt, Kesselaiult, Vilsandilt ja Väike-Pakrilt igalt üks. Vastajaid ei olnud Naissaarelt, Pranglilt ja Piirissaarelt. Tabelis 1 on välja toodud küsimused ning jah - vastuste suhtarv.

Tabel 1. Vajadused väikesaarte turismimajanduse arendamiseks (püsielanike küsitluste põhjal)

Väikesaarte külastajate paremaks teenindamiseks tuleks :	jah %
parandada transpordivõimalusi saarele (sadama(te) infrastruktuur ja transporditeenus)	91
parandada transpordivõimalusi saarel (rendiautod, -jalgrattad jms)	66
luua erineva mugavusastmega majutusvõimalusi	74
parandada toitlustusvõimalusi, sh traditsioonilise kohaliku toidu tarbimise võimalusi	91

suurendada aktiivse puhkuse võimalusi (matkarajad, loodusgiidid, linnuvaatlus, kalastamine, jahipidamine jms)	91
suurendada pärandkultuuri väärtustega tutvumise võimalusi (ajalugu, rahvakultuur)	87
parandada keskkonnahoiu korraldust (märgistatud matkarajad, lõkkeplatsid, kuivkäimlad, jäätmemajandus)	87
luua/suurendada väljaspool kõrghooaega pakutavate teenuste mahtu (tegevusi, majutust ja toitlustamist sisaldavad pakett-teenused)	91
tõsta teenuste pakkumise kvaliteeti (koolitused giididele, toitlustajatele, turundajatele jms)	83
tõsta turundustegevuse mahtu ja kvaliteeti	83
parandada esmaabi- ja päästeteenuste kättesaadavust	50

Nagu tabelist näha, on väikesaarte turismimajanduse arendamiseks saarte püsielanike endi arvates veel väga palju vaja ära teha, et rahuldada külastajate kasvavat huvi. Vastajatest valdav osa olid külastajate suhtes positiivsed ja valmis neid vastu võtma.

Küsitluses nimetatud vajakajäämistele kõrvaldamiseks on väga oluline koostöö tegemine avaliku sektori (riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused), väikesaartel tegutsevate ja saari sihtkohana pakkuvate ettevõtjate vahel. Väikesaarte püsielanike ressursid on ilma abita toimetulekuks liialt väikesed ja tihti ei piisa vahendeid ka neid saari haldavatel kohalikel omavalitsustel. Eriti ilmne on see transporditaristu ja -korralduse arendamises.

Transpordivõimalused saartele ja väikesadamate areng on riigi toel läbi teinud suure arenguhüppe ja juba eeloleval kevadel saab Vormsi liin uue parvlaeva ning sügisest tuleb ka Kihnu liinile uus jääklassi omav alus, mis muudab kardinaalselt saare külastamise ning teenuste pakkumise võimalusi väljaspool kõrghooaega. Ruhnu saarega ühenduse pidamine on väga sõltuv ilmastikuoludest, mis tekitab saare turismiteenuste pakkujatele tihti peavalu.

Probleemsed sadamad ja sildumiskohad on Vilsandit Saaremaaga ühendav tee ja sadamad, Kesselaiu ja Kõinastu sildumiskohad, Osmussaare, Pakri, Aegna, Naissaare sadam ning Kihnu ja Vormsi külastussadamate puudumine (praegu parvlaevasadama kõrvalteenus).

Edasises arendustöös peakski ilmselt väikesaarte sadamad minema AS Saarte Liinid arendada ja hallata, sest väikestel kogukondadel ja KOV-del puudub selleks tööks vajalik kompetents.

Transpordivõimalused saartel (jalgrattalaenutus ning inimeste ja pakkide transpordivõimalused) on olemas enamikel väikesaartel. Siiski on siin vastajate arvates veel arenguruumi nii Vormsil kui Kihnus ja Abruksal, rääkimata Piirissaarest, kus üldse teenused puuduvad.

Praegu napib veel väikesaartel külastajate vastuvõtuks mugavaid hooajaväliseid majutusvõimalusi ja Osmussaarel ning Piirissaarel ja Kesselaiul pole neid veel üldse. Kuid arendustöö selles suunas on käimas.

Väikesaarte külastatavus on ja jääb hooajaliseks, aga suuremate saarte puhul (eriti Kihnus ja Vormsil) on seda siiski võimalik vähendada, kui paremini välja arendada pakutavad turismitooted ja teenused. Vormsi puhul on märgiline, et isegi hooajal piirduakse vaid ühepäevase külastusega – see viitab kehvale tootearendusele ja puudulikule koostööle reisifirmadega.

Turismiuuringut tsiteerides: *“Turist teeb külastusotsuse tihti selle põhjal, millisteks huvitavateks tegevusteks saarel võimalused on. Turismiettevõtjate jaoks on oluline hooaja pikendamine. Selleks on soovitatav luua juurde sündmusi, millest võiksid aastatega kujuneda traditsioonid - näiteks erinevad rahvakalendri tähtpäevade tähistamised, käsitöö- ja toiduvalmistamise kursused, loodusvaatlused, ratsamatkad, talvised suusa/räätsa/soomekelgu/uisu- ning saanisõidu jms matkad, traditsiooniliste tegevusalade integreerimine turismipaketti (nt käsitöö, kalandus, kohalik toit). Põnevaid tegevusi leiab kindlasti kohaliku ajaloo- ja kultuuripärandi tutvustamisega seotult”.*

Laiemat huvi ja külastamissoovi võiksid pakkuda mingi kindla temaatikaga kevadised või sügisesed festivalid – rahvakalendri tähtpäevade tähistamised, kevadised või sügisesed festivalid – kohaliku toidu festival (näit Saaremaal), kalafestival (näit Viimsis Rannarahva muuseumi eestvedamisel ja Pärnumaal Lao sadamas toimuv), lillefestival, leivateo nädalalõpp jms.

Tootearenduses on vaja mõelda selliste erinevaid teenuseid ühendavate pakettide peale, mis turistile iseseisvalt koostades keeruliseks osutub. See aitab kõigil kasu saada – turist jõuab teenusteni, mida ta iseseisvalt poleks ehk ise üles leidnud või välja valinud, teenusepakkujad saavad teenust müüa. Paketid on vaja suunata kindlatele sihtrühmadele (pered, erinevad vanusegrupid, erihuvidega inimesed kodumaalt ja naaberriikidest) ning valikus võiks olla erineva pikkusega paketid, mis võivad olla tehtud koostöös samas regioonis asuvate teiste teenuste pakkujatega.

Hetkel ei tee aga suurem osa väljastpoolt saari reisisiteenuse pakkujatest mingit koostööd väikesaartel asuvate teenuste pakkujatega.

Ühist huvi võiks pakkuda turistide Eestisse toomine Rootsist – näiteks Rannarootslaste radadel Eestis (kultuuripärand + spa või matk rabas või soos vms) - esialgu huviline- eestvedaja SA Põhja-Eesti Turism (Janek Šafranovski).

Töötoas nimetati veel rida järgmisi võimalusi pakettide / toodete arendamiseks: kohaliku toidutoorme hankimise ja valmistamisega seotud paketid – kalastamine, jahipidamine s.h hülgejaht, seenel- ja marjalkäigud jms, käsitöö õpitoad, loodusmatkad ja -vaatlused, ajaloo-ja kultuuripärandi tutvustamine (s.h militaarrajatised), kas omaette või kombineerituna pakettis.

Lisaks võiksid huvi pakkuda säästva energiamajanduse õppereisid Vilsandile, Kesselaiule, Osmussaarde - see on lisavõimalus nendele saartele reiside korraldajatele kokkuleppel energiaüksuste omanikega. Vilsandi energiamaja külastamine on juba reklaamitud:

<http://vilsandi.inotexgroup.eu/>.

Toetusvõimalused

Kohalike teenuste ja tootearendamise põhilisteks eestvedajateks on ilmselt kohalikud MTÜ-d ja ettevõtjad, kes saavad selleks toetust regionaalsetest maaelu toetavatest programmidest, eeskätt piirkondlikest Leader-i ning Kalanduse meetmetest.

Ühistest toetusvõimalustest pakettide arendamiseks võib nimetada vaid Kesk-Läänemere programmi s.h. Saarte ja saarestike alamprogrammi. Samas on juhtpartneri /eestvedaja leidmine keeruline, sest väikesaarte ja ka ESK suutlikkus selleks on väike.

*LOFOTES projekt incl saarlaste Toidufest esitati soomlaste eestvedamisel Interreg 1. vooru-
läbirääkimistel osales ka ESK, kuid kuna ükski väikesaar ei tahtnud / suutnud olla partneriks,
siis on ESK eestvedamisel üks partneritest SA Saaremaa Turism.*

Järgmine taotlusvoor avaneb augustis, konsultatsioonid mais.

Väikesaarte sadamate kaudu pakutavad teenused / mereturismi tooted on teenuste liik, mida EAS kavatseb uuel EL abifondide perioodil arendada.

Mereturismi tooteks sadamas või selle lähiümbruses on: aktiivne looduses liikumine, linnu-, hülgevaatlus vms aktiivse puhkuse toode, golfi mängimise või ratsutamise võimalus jms; tervisepuhkus, sh matkaradade külastus; ajaloo- ja kultuuripärandi tutvustamine; ruumi pakkumine ürituste läbiviimiseks, nt meretemaatiliste sündmuste korraldamiseks; ekskursioonid merel ja kaldal, lõbusõiduteenuse pakkumine, näiteks paadirent, jalgrattarent; kalapüük ja kala suitsutamine.

Toetusvõimalused: esialgu pole veel teada.

Avalik turismitaristu vajab enamusel vaadeldud väikesaartest edasist arendustööd, seda nii keskkonnahoiu korralduse seisukohalt (lõkkeplatsid, kuivkäimlad, jäätmemajandus ja piirangud) kui ka aktiivse puhkuse võimaluste kasutamiseks (märgistatud matkarajad, linnuvaatlus, kalastamine, jahipidamine, loodusgiidid jms). On ju meie väikesaared suuremal või vähemal määral kaitstavad alad, kus on rida loodusväärtusi, mida on vaja hoida ning kaitsta, aga teisalt ka tundma õppida, mis peaks olema lisaväärtuseks väikesaarele. Asjakohane info peaks olema kättesaadav nii saarte kodulehekülgedel kui ka sadamates, k.a info selle kohta, et kogu saarele toodud prügi tuleb mandrile tagasi viia. Märgistatud matkaradasid leiab kaheteistkümnest uuritud väikesaarest kümnel, kuid ka need vajavad regulaarset värskendust ning viidastus ülevaatamist. Probleem on selles, et kogu see töö on lisakulu KOV-le, mis ju otsest sissetulekut ei too.

Matkaradade rajamisel ja hooldamisel on küsimus tihti ka maa- ja metsaomandis, mida TTÜ KK läbiviidud uuring kahjuks ei käsitlenud. Kõikidel väikesaartel on riik / RMK suuremal või vähemal määral maa- ja metsaomanik ning on ka rajanud mitmeid matkaradasid. Hästi kirjeldatud RMK matkarajad on meie väikesaartest Vormsil (3 matkarada), Osmussaarel, Vilsandil (Käkisilma-Vilsandi ja 2 matkarada saarel), Naissaarel (3 matkarada). Vt <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>

See info on olemas ka puhkaeestis.com kodulehel, kust tuleb välja sama otsingumootor. Samas näiteks Vormsi saare koduleht neid matkaradu ei kajasta!

Lisaks on KOV-de rajatud ja ka nende poolt hooldatavad matka- ja õppe- ning loodusrajad.

Näiteks on Aegna saarel matkarajad ning ka laialdast kasutust omav loodusõppekeskus. Saare loodus- ja pärandkultuuriväärtusi tutvustav materjal nende kodulehel on eeskujuga vääriv (vt lähemalt <http://www.aegna.ee/huvitav-info/erinevad-matkarajad/>). Abrukal on valla eestvõttel rajatud 3 marsruuti: sadam – Pitkanina (5 km), sadam – Vahase (4 km), Abruka väike ring (3 km). Abruka matkaradasid tutvustav sait internetis <http://www.abrukainfo.eu/abruka->

[infopunkt/abruka-matkarajad/](#) vajaks kindlasti informatiivemaks muutmist! Pakritel on matkamisvõimalused kajastatud internetis <http://pakrisaared.ee/tule-pakri-saartele/>. Küsitlus aga näitab, et külastustaristu (eriti prügireostuse probleemiga tegelemine) vajab jätkuvalt ressursse ja ka head koostööd kinnistute omanikega ning piirangutega alade haldajaga ehk Keskkonnaametiga.

Eriti teravalt on prügireostuse probleem tunnetatav Aegna saarel, aga ka Naissaarel, Pranglil, Osmussaarel ja Piirissaarel. Vormsi mõned esindajad avaldasid arvamust, et kuna enamuse jäätmetest toodavad saarel turistid, tuleb leida võimalusi jäätmete tekkimise piiramiseks, näiteks maksustada jäätmete tekitamine.

Iga väikesaare külastaja jaoks peaks saart käsitleva üldise info leidmine olema tagatud kohapeal ning soovituslikult võiks infotahvel asuda kohe sadamas. See on üks turismitaristu element, mis peaks teavitama külastajaid saare vaatamisväärsuste, pakutavate teenuste ning külastusel kehtivate piirangute ja reeglite kohta (s.h kiirabi ja päästeteenus). Kõik väikesaared peaksid olema valmis "metsikuid" külastajaid vastu võtma. Riik on kavandanud selleks ka toetusvõimalused.

Toetusvõimalused

a) Avatud esimene taotlusvoor KIK-st struktuuritoetuste perioodi 2014-2020 ühtekuuluvusfondi vahenditest looduskaitse meetmest „Kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamine ning taastamine“. Toetavad tegevused kaitstavatel loodusobjektidel on muuhulgas ka

- külastuskorralduse taristu rekonstrueerimine ja parendamine

b) KIK Keskkonnaprogramm (taotlusvoorud 2 korda aastas), sh toetatakse

- ▲ *kaitsealade külastuskeskuste väljaarendamist*
- ▲ *matkaradade ja nende seotud taristu rajamist*

KIK-st saavad taotlejateks olla põhikirja kohaselt looduskaitsega tegelevad mittetulundusühingud, sihtasutused, kohalikud omavalitsused, omavalitsusliidud ning teadusasutused.

c) INTERREG VA Kesk-Läänemere 2014-2020 sisaldab 3 alaprogrammi, s.h ka saarte ja saarestike alamprogramm, millel ühesugused eesmärgid:

Eesmärk 2. Environmental protection and resource efficiency /ühiste ressursside jätkusuutlik kasutamine /piirkondade elu- ja külastus-keskkondade kaitsmine ja arendamine ning mereökosüsteemide jätkusuutliku kasutamise edendamise.

Keskkonnaamet esitas 1.taotlusvooru projekti "Benegreen", mille abil uuritakse kaitstavate liikide olukorda ja tehakse turismi arendustööd Vormsis, Kihnus, Kessel ja Vilsandil.

Järgmine taotlusvoor avaneb augustis, konsultatsioonid mais!

Informatsiooni kättesaadavus – turundustegevus

Info kättesaadavus on esmatähtis sihtkoha edukuseks tänapäeva turismis. Valdav osa Eesti mandriosast lähtuvaid saarte külastusvõimalusi otsivatest inimestest leiab vajaliku info

internetist – nii saarte endi kodulehekülgedelt (erandid Kesselaid, Kõinastu ja Vilsandi, viimase kohta on ammendav info läbi Saaremaa kodulehekülje <http://www.saaremaanaturetourism.eu/Vilsandi-saar2>), kui ka EAS-i poolt arendatavate saitide puhkaeestis.ee ja visitestonia.com kaudu <http://www.puhkaeestis.ee/et/sihtkohad/saared> ja <http://www.visitestonia.com/en/holiday-destinations/the-islands>. Erandid on Manija ja Osmussaar (eestlaste variandis 1500 teise saare all) ning Vilsandi, Kesselaid ja Kõinastu. Välismaalastele jaoks puudub info ka Piirissaare kohta, aga seal puuduvad esialgu ka väliskülastajatele mõeldud teenused.

Külastajad, kes tulevad saarele oma alusega, eriti välismaalt, tahavad näha kergestileitavat infot meie külastussadamate ja kohapeal pakutavate teenuste kohta internetist. Nii väikesadamate kui ka info sildumiskoha läheduses olevate vaatamisväärsuste ja pakutavate teenuste kohta on raskesti leitav. EAS on võtnud ette parandada ja täiendada olemasolevat külastussadamatega seotud infosüsteemi oma kodulehe visitestonia.com kaudu. Seetõttu on ka väikesaarte teenuste pakkujatel oluline teha koostööd külastussadamate haldajatega, et “olla pildil”.

Toetusvõimalused

Turismiinfo juhtimise programm – täpsem teave veel puudub?

Eesmärkideks on: visitestonia.com ja puhkaeestis.ee arendamine, asukohapõhiste teenuste arendamine, elektroonilised infopunktid, mobiilirakendused.

Koolitused teenuse pakkujatele, koostöö arendamine, võrgustumine omavaheline kogemuse jagamine väikesaarte teenuseosutajate vahel, giiditeenus, toitlustamine, turismiturundus jms.

Toetusvõimalused ilmselt maakonnapõhised, vahete-vahel ka EAS-i piirkondade organiseeritud.

EHE (Ehtne ja Huvitav Eesti) ökoturismi kvaliteedimärgi taotlemise võimalust vt <http://www.maaturism.ee/?id=ehe-mark> (tunnustatakse loodussõbralikke ja keskkonnasäästlikke turismitooteid ja -teenuseid, mis pakuvad ehedat elamust ja väärtustavad pärandkultuuri).

(Ühis)turundus

Idee kaaluda nn väikesaarte passi väljatöötamist, mis teatud arvu saarte külastamisel annab näiteks mingi boonuse külastajale – kas hinnasoodustuse näol, tasuta teenuse näol vms. Sellise boonuse haldamine on aga üsna vaevanõudev /ressursimahukas tegevus. Kaaluda võiks mõtet väikesaarte reklaamimiseks mõne laua- või virtuaalse mängu tekitamisega “Õpi tundma Eesti väikesaari” vms, mida saaks rahastada mõne muu ühisprojekti osana.